2024-1-RE

Causa 2024-1-RE

(*República Bolivariana de Venezuela* c/ Principat d'Andorra)

Número de registre 4-2024. Recurs d'empara

Sentència del 15 d'abril del 2024

BOPA núm. 49, del 24 d'abril del 2024

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atès l'escrit presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 8 de gener del 2024, per la representació processal de la *República Bolivariana de Venezuela*, mitjançant el qual interposa un recurs d'empara contra l'aute del 27 de novembre del 2023, dictat per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració del dret a la jurisdicció, en els seus vessants dels drets a la defensa, a obtenir una decisió fonamentada en Dret i a un procés degut, reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, atès que demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats i que declari l'admissió en qualitat d'actor civil de la *República Bolivariana de Venezuela* en el marc de la causa penal que l'afecta;

Vista la Constitució, especialment els articles 10, 41.2, 98 c) i 102;

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, especialment el títol IV, capítols primer i sisè;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 15 de gener del 2024 que va admetre a tràmit, aquesta causa sense efectes suspensius;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 25 de gener del 2024, per la representació processal dels Srs. Daniel German Zamora Avila, Zulma Vianeth Sanabria Corso, Roberto Javier Cobucci Mugica i Xavier Mayol González i de la societat CGC Ltda. Inc (Panamà);

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, l'1 de febrer del 2024, per la representació processal dels Srs. Carmelo Urdaneta, Pablo Noya, Ingrid Sánchez, Cecirée Casanova, Claudia Paola Suárez, Fidel Ramírez, Reinaldo Ramírez, Mariela Matheus Baptista, Luis Tenorio i Carlos Luengo;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 2 de febrer del 2024, pel Govern;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 2 de febrer del 2024, per la representació processal de la Banca Privada d'Andorra, SA;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 2 de febrer del 2024, pel Ministeri Fiscal;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 5 de febrer del 2024, per la representació processal dels Srs. Cristina Lozano Bonet, Anna Piñero Carrabina, José Luis Zabala, Luis Carlos De Leon Pérez i Ramon Arias Lanz;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de febrer del 2024, per la representació processal dels Srs. Diego Salazar Carreño, Luis Mariano Rodríguez Cabello, José Enrique Luongo Rotundo, Rosycela Díaz Gil i Estibaliz Basoa La Hidalga;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 7 de febrer del 2024, per la representació processal dels Srs. Jordi Guimo Torrent i Javier Alvarado Ochoa;

Vistes les conclusions formulades dintre de termini per les parts i pel Ministeri Fiscal;

Escoltat l'informe del magistrat ponent, Sr. Josep-D. Guàrdia Canela;

1. Antecedents processals davant les jurisdiccions ordinàries

1.1. El 7 de febrer del 2019, la *República Bolivariana de Venezuela* va sol·licitar constituir-se en actor civil de conformitat amb l'article 18 del Codi de procediment penal en el marc de la causa seguida per un presumpte delicte major de blanqueig de diners derivat d'uns comportaments presumptament delictius d'uns funcionaris d'aquell Estat (causa Delictes Majors 9000030/2019).

1.2. El 9 de maig del 2019, la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia va dictar un aute en què admetia a tràmit l'escrit de la representació lletrada de la *República Bolivariana de Venezuela*, la tenia per compareguda i la considerava com a actor civil en el procediment referenciat.

1.3. L'1 d'agost del 2019, la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia va trametre una providència a la *República Bolivariana de Venezuela* per tal que en un termini de 30 dies naturals es manifestés sobre l'objecte de la seva reclamació i la natura bàsica del seu perjudici, atès que en cas contrari es podria declarar que no tenia legitimitat processal per continuar en aquest procediment, i es podria revocar la seva condició d'actor civil, ja que els interessos com a perjudicat de *Petróleos de Venezuela, SA* (PDVSA), ja es trobaven defensats pel representant legal d'aquesta persona jurídica; així mateix, es donava vista a les parts i al Ministeri Fiscal per tal que es manifestessin sobre la legitimitat o la il·legitimitat de la *República Bolivariana de Venezuela*.

1.4. El 25 de novembre del 2022, la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia va dictar un aute en què decidia inadmetre com a part en el procés a la *República Bolivariana de Venezuela*.

1.5. La representació processal de la *República Bolivariana de Venezuela* va interposar un recurs d'apel·lació contra aquesta decisió, i, el 14 d'abril del 2023, el Tribunal de Corts va dictar un aute que desestimava aquest recurs.

1.6. La representació processal de la *República Bolivariana de Venezuela* va iniciar un incident de nul·litat, d'acord amb les disposicions de l'article 18 *quater* de la Llei transitòria de procediments judicials, el qual va ser desestimat en primera instància per l'aute del 24 de juliol del 2023 dictat pel Tribunal de Corts, i, en segona instància, per l'aute del 27 de novembre del mateix any, dictat per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia.

1.7. El 8 de gener del 2024, la representació processal de la *República Bolivariana de Venezuela* va interposar un recurs d'empara contra l'aute del 27 de novembre del 2023, dictat per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració del dret a la jurisdicció, en els seus vessants dels drets a la defensa, a obtenir una decisió fonamentada en Dret i a un procés degut, reconeguts a l'article 10 de la Constitució.

2. Argumentació jurídica

2.1. Argumentació de la part recurrent

- En primer lloc, la part recurrent al·lega la vulneració del principi de seguretat jurídica i dels drets a la jurisdicció i a la defensa, per tal com inicialment es va admetre la seva constitució en actor civil, però tant el Tribunal de Corts, com la Sala Penal van considerar que aquesta decisió no havia esdevingut ferma, perquè no havia estat notificada al Ministeri Fiscal, tot i haver transcorregut 3 anys i que cap part en el procediment havia manifestat cap objecció al respecte.

- Destaca les disposicions de l'article 185 del Codi de procediment penal que estableixen que els autes i les providències han de ser notificats en un termini màxim de 15 dies a comptar de la data en què han estat dictats; argument sobre el qual la Sala Penal no dona cap resposta. Insisteix en què, en aquest cas, la greu vulneració dels terminis processals no la pot perjudicar, i que la conclusió a la qual arriben els òrgans judicials és del tot il·lògica, irracional i absurda i, alhora, comporta una indefensió material inqüestionable per a aquesta part.

- En segon lloc, addueix que la interpretació restrictiva efectuada per la jurisdicció ordinària respecte del *numerus clausus* de l'article 194 del Codi de procediment penal impedeix que la decisió que denega la seva constitució d'actor civil sigui revisada per una instància superior.

- En aquest cas concret posa en relleu que l'aute de la Batllia indicava en el peu de la seva decisió la possibilitat del recurs, i considera que aquest error exclou la possibilitat de no admetre a tràmit el recurs d'apel·lació en mèrits d'aquesta previsió i en virtut del dret a la tutela judicial efectiva (cita jurisprudència del Tribunal Constitucional Espanyol en aquest sentit).

- Retreu a la jurisdicció ordinària ser extremadament estricta amb l'aplicació de l'article 194 del Codi esmentat i, per contra, molt laxa amb el contingut de l'article 185 del mateix Codi. Li retreu utilitzar una doble vara interpretativa que causa indefensió, inseguretat i que constitueix una argumentació irracional i contrària a dret que atempta greument contra els seus drets constitucionals.

- En tercer lloc, pel que fa a la possibilitat d'un Estat tercer de sotmetre's a la jurisdicció del Principat, la part recurrent al·lega que la via a emprar ha de dependre de la qualitat en la qual es vol actuar i comparèixer.

- L'article 18 del Codi de procediment penal disposa que "*L'acció civil pot ser exercida per tota persona que hagi sofert danys i perjudicis causats pel delicte o per la contravenció penal*".

- Aquest redactat és molt genèric i la Sala Penal avala d'alguna manera l'argumentació d'aquesta part en permetre a un Estat tercer comparèixer en qualitat de víctima en assumptes de criminalitat organitzada econòmica i financera que implica corrupció a fi de reclamar la responsabilitat *ex delicto* que deriva d'aquestes infraccions.

- I aquest rescabalament també és la posició del Tribunal Europeu dels Drets Humans, encara que l'única finalitat sigui la d'obtenir una reparació simbòlica.

- Per consegüent, impedir a una víctima demanar a la jurisdicció competent de ser rescabalada dels danys i dels perjudicis soferts a causa d'una infracció penal, atempta contra el seu dret a la jurisdicció; i el Tribunal Europeu dels Drets Humans també ha declarat que la constitució d'actor civil d'un Estat estranger no atempta de cap manera a la sobirania de l'Estat que ha de jutjar la causa, ja que l'Estat estranger ve a demanar un rescabalament en estricta submissió i observació de les disposicions legals internes de l'Estat que instrueix la causa.

- Pel que fa a la doctrina i a la jurisprudència francesa que exposa i que la Sala Penal considera que no és equiparable, la part recurrent addueix que la Sala està prejutjant, ja que la causa està en una fase inicial i encara no hi ha elements suficients per determinar la naturalesa precisa dels danys i perjudicis soferts.

- Precisament aquesta part vol estar legitimada per poder formular la seva reclamació civil, la qual permetrà determinar la naturalesa i la configuració del perjudici produït.

- De fet la Batllia li va sol·licitar en dues ocasions que assenyalés i justifiqués els perjudicis soferts; danys que no han estat discutits ni en seu d'instrucció, ni pel Tribunal de Corts, ni per la Sala Penal.

- Finalment, assenyala que l'Estat andorrà compareix doblement en la causa, en aplicació de la jurisprudència mateixa del Tribunal Constitucional: d'una banda, el Ministeri Fiscal actua en l'exercici de les seves prerrogatives públiques, i, d'altra banda, el Govern, es constitueix en actor civil per fer valer els seus drets en qualitat de víctima.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats i que declari l'admissió de la seva qualitat d'actor civil en el marc de la causa penal que l'afecta.

2.2. Argumentació de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia

- La Sala Penal confirma i avala la llarga motivació continguda en l'aute objecte d'apel·lació del Tribunal de Corts.

- Substancialment, sobre el dret al recurs, el qual fa part del dret a un procés degut, el Tribunal de Corts manifesta que el fet de no admetre a tràmit el recurs d'apel·lació contra l'aute de la batlle instructora que decidia no admetre a la part recurrent com a actora civil, en aplicació de les disposicions de l'article 194 del Codi de procediment penal, no suposa la vulneració dels drets fonamentals invocats.

- Exposa que aquesta jurisprudència del Tribunal de Corts ha estat avalada pel Tribunal Constitucional mateix, el qual considera que el dret al recurs inclou el dret de poder recórrer les sentències condemnatòries, mentre que per la resta de resolucions correspon al legislador penal o processal preveure o no preveure el recurs, sense que aquest fet suposi la vulneració de cap dret fonamental.

- Sobre el dret a obtenir una decisió fonamentada en Dret, el Tribunal de Corts manifesta que la part recurrent pot no estar d'acord amb el contingut de l'aute que resol l'apel·lació, però les seves argumentacions no poden qualificar-se ni d'il·lògiques, ni d'absurdes, ni d'arbitràries.

- Afegeix que no hi ha cap contradicció en acceptar el Govern d'Andorra com a part en un procediment penal a Andorra per blanqueig de diners i alhora refusar aquesta condició a la *Procuradoria de la República Bolivariana de Venezuela*, ja que no son supòsits comparables.

- En el primer cas, la Llei qualificada de la Justícia habilita el Govern per intervenir davant la jurisdicció ordinària i en l'altra es tracta d'un Estat tercer, el qual ha de complir les normes de dret internacional i les seves peticions s'han de vehicular a través dels mecanismes de cooperació penal internacional legalment i convencionalment establerts.

- Pel que fa a la manca de fermesa d'una resolució que no s'ha notificat a totes les parts, el Tribunal de Corts considera que aquesta circumstància no és contrària a l'ordenament jurídic, ni genera inseguretat jurídica.

- Pel que fa a l'al·legació de la part recurrent respecte al fet que a França s'ha admès la constitució de part civil d'Estats estrangers en matèria de blanqueig (cas de Panamà i més recentment Gabo), la

Sala Penal posa en relleu que en aquells casos es tractaven de situacions d'anteriors caps de Govern o de presidents de fet o de la família d'aquests (cas dels béns mal adquirits dels fills Bongo) directament acusats de blanqueig. És a dir que en aquells casos existia un perjudici personal i directe (no de rebot) de l'Estat estranger afectat, a diferència d'aquest cas concret, en què la qualitat al·legada de funcionaris dels implicats no és suficient.

- En qualsevol cas, conclou que no s'ha emprat la via processal adequada, ja que el recurs d'anul·lació no és un tercer grau de jurisdicció.

- Per aquests motius, la Sala Penal no admet a tràmit el recurs d'apel·lació interposat contra l'aute del Tribunal de Corts que desestima l'incident de nul·litat.

2.3. Argumentació dels Srs. Daniel German Zamora Avila, Zulma Vianeth Sanabria Corso, Roberto Javier Cobucci Mugica i Xavier Mayol González i de la societat CGC Ltda. Inc (Panamà)

- Aquesta part s'oposa totalment al recurs d'empara, ja que està conforme amb l'argumentari i amb els fonaments continguts en l'aute impugnat de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, així com amb la seva part dispositiva.

- Per aquest motiu, demana al Tribunal Constitucional que tingui per efectuades les anteriors manifestacions a tots les efectes en dret procedents.

2.4. Argumentació dels Srs. Carmelo Urdaneta, Pablo Noya, Ingrid Sánchez, Cecirée Casanova, Claudia Paola Suárez, Fidel Ramírez, Reinaldo Ramírez, Mariela Matheus Baptista, Luis Tenorio i Carlos Luengo

- En primer lloc, aquesta part posa en relleu que la part recurrent ha actuat indistintament com *la República Bolivariana de Venezuela* i també com la *Procuradoria General de la República Bolivariana de Venezuela*.

- La *Procuradoria* seria un òrgan de l'Estat veneçolà, i, segons el parer d'aquesta part, entre les funcions que tindria assignades no consta la de constituir-se com a actora civil en processos seguits a l'estranger.

- Addueix que hi ha una indefinició respecte de qui actua com a recurrent en empara, de qui es vol constituir com a actor civil en la causa i sobre la base de quines facultats o competències, sense oblidar, si calgués examinar-ho, l'essencial matèria en les relacions entre Estats, regulada pel Dret Internacional Públic, de la reciprocitat, que també podria marcar una eventual manca de legitimació.

- També destaca que a Andorra no existeix un òrgan estatal similar a la *Procuradoria General*, quan sí que existeix en aquell Estat una Fiscalia General que seria l'òrgan equivalent a Andorra.

- En qualsevol cas, al·lega que no consta que existeixi cap causa oberta a la *República Bolivariana de Venezuela*, cap causa oberta contra cap dels integrants d'aquesta part; i considera que no és comparable l'eventual exercici d'accions per part d'un Estat contra nacionals seus a l'estranger que

es realitzi en una causa incoada i en curs contra ells a l'estranger o que no existeixi cap causa d'aquestes característiques.

- Precisa que els exemples destacats per la part recurrent fan referència a causes en què l'impuls processal determinant de l'inici de la incoació i de la instrucció és el de l'Estat estranger respecte de França, circumstància que no és el cas a Andorra.

- Pel que fa a la vulneració dels drets fonamentals, aquesta pot ser al·legada pels ciutadans davant els poders públics per les actuacions d'aquests darrers, però aquesta situació no es produeix a la inversa, ja que els poders públics no son titulars de drets fonamentals, ja que son ells aquells que tenen la funció i el deure de respectar-los i crear els mecanismes de la seva efectivitat.

- Sobre la seva admissió inicial com a part actora, considera que es tracta d'una decisió òbviament revocable, circumstància que preval sobre una irregularitat formal en cap cas atemptatòria contra la seguretat jurídica, ni causant de la indefensió al·legada. Afegeix que no totes les resolucions dictades durant la instrucció son recurribles, circumstància que en ella mateixa no comporta la infracció de cap dret fonamental, ni la del dret a un procés equitable.

- També vol deixar palès que atès que ja s'ha acceptat a la societat estatal veneçolana com a actora civil, en cas d'acceptar-se la personació de la part recurrent en idèntica qualitat, es produiria una duplicitat en l'exercici de l'acció civil per un mateix i únic concepte, que derivaria en la vulneració del dret a un procés degut d'aquesta part.

- Afegeix que aquesta situació no sembla tampoc aliena al clima d'inestabilitat política i institucional que s'està vivint a Veneçuela, que es materialitza en una manca d'homogeneïtzació en les seves institucions, que determina que resulti difícil sostreure's a la inquietant sensació que la pretensió de la part recurrent pugui ser en realitat l'instrument d'una voluntat política, i no jurídica, de tenir accés a informacions de caràcter personal dels implicats, ja que la gran majoria d'ells, no sempre entusiastes seguidors del règim, no resideixen a Veneçuela.

- Per aquests motius, demana la desestimació d'aquest recurs d'empara i la imposició a la part recurrent de les costes processals, és a dir, els imports corresponents als honoraris d'advocat i de procurador.

2.5. Argumentació del Govern

- En primer lloc, el Govern recorda que el Tribunal Constitucional no és una tercera instància, ni un tribunal de cassació, ni una instància per discutir qüestions processals.

- Seguidament, centrant-se en els greuges concrets plantejats per la part recurrent, pel que fa a la manca de fermesa de la seva admissió inicial com a part en la causa, el Govern constata que la part recurrent mateixa reconeix haver expressament rebut les còpies de les actuacions i haver pogut presentar diversos escrits i exposar allò que creia convenient. Per consegüent, no s'ha vulnerat el seu dret a la jurisdicció, ni el principi de seguretat jurídica, ni el dret a la defensa.

- Pel que fa a la interpretació restrictiva de l'article 194 del Codi de procediment penal, el Govern es remet a la jurisprudència mateixa del Tribunal Constitucional (causa 2013-30-RE) que declara que, tret de trobar-se davant d'una sentència condemnatòria en el marc d'un procés penal, el dret al

recurs no és un dret absolut. En aquest cas, les resolucions impugnades per la part recurrent han donat una resposta clara a les pretensions i a les al·legacions de la part recurrent, estan motivades, son lògiques i jurídicament raonables i no incorren en errors materials patents, ni son arbitràries.

- Pel que fa a l'error de la Batllia en consignar que es podia presentar un recurs d'apel·lació contra la seva decisió, l'article 182 del Codi de procediment penal estableix que els errors materials manifestos poden ser rectificats en qualsevol moment, per tant, les al·legacions de la part recurrent no poden prosperar.

- Sobre la possibilitat per un Estat tercer de sotmetre's a la jurisdicció del Principat d'Andorra, el Govern dona per reproduïts els arguments dels tribunals ordinaris, i considera que els mecanismes jurídics per instar accions en un país tercer s'han de fer a través dels convenis internacionals, la cooperació jurídica internacional i, doncs, d'acord amb les regles de dret internacional. Una via mai emprada per la part recurrent.

- Per aquests motius, demana que el Tribunal Constitucional desestimi íntegrament aquest recurs d'empara i que condemni la part recurrent al pagament de les costes processals causades, inclosos els honoraris d'advocat i de procurador.

2.6. Argumentació de la Banca Privada d'Andorra, SA

- Aquesta part recorda que el recurs d'empara no es configura com a una tercera instància i considera que de la lectura del recurs d'empara presentat per la part recurrent se'n desprèn que allò que es pretén és una revisió de l'aute recorregut, ja que el seu contingut no correspon amb els seus interessos.

- Després de recordar la doctrina sobre el cànon de constitucionalitat i sobre el deure de motivar les resolucions judicials, conclou que la resolució impugnada en empara dona una resposta motivada als greuges del recurs al·legats per l'agent i que va motivar de manera clara, raonada i comprensible cadascun d'aquests greuges.

- Per tant, considera que la part recurrent no pot al·legar que se li hagi vulnerat el dret a obtenir una decisió fonamentada en Dret.

- Pel que fa als drets a l'accés a la jurisdicció i a la defensa, addueix que l'aute impugnat no fa cap interpretació restrictiva de l'article 194 del Codi de procediment penal, sinó que en fa una interpretació literal, altrament avalada per la jurisprudència mateixa del Tribunal Constitucional.

- Per aquests motius, demana al Tribunal Constitucional que declari que l'aute del 27 de novembre del 2023, dictat per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, és ajustat als preceptes constitucionals i que condemni la part recurrent al pagament de les costes originades per aquest recurs d'empara.

2.7. Argumentació del Ministeri Fiscal

- Pel que fa a la manca de notificació de l'aute del 9 de maig del 2019 i la manca de resposta sobre

dos arguments de la part recurrent en relació amb la fermesa d'aquesta resolució, en primer lloc, el Ministeri Fiscal recorda que la doctrina del Tribunal Constitucional estableix que la congruència exigeix una correlació entre les pretensions de les parts i allò que decideix la resolució judicial; el deure de congruència no obliga a un pronunciament sobre tots i cada un dels arguments exposats per les parts.

- En aquest cas, la Sala Penal va declarar que no considerar ferma una resolució que no s'havia notificat a totes les parts no era contrari a l'ordenament jurídic, ni generava inseguretat jurídica.

- Altrament, la manca de notificació a aquest Ministeri Fiscal, per causes que li son alienes, no pot perjudicar el seu dret a la jurisdicció, del qual n'és titular per previsió expressa de l'article 102 de la Constitució.

- En segon lloc, considera que la decisió impugnada de la Sala Penal no és il·lògica o absurda, ja que el raonament emprat és conforme a l'opinió *iuris communis* i endemés és suficient per motivar la seva decisió, sense que sigui necessari donar resposta a altres arguments que no haurien pogut modificar en res el fons d'aquest raonament principal.

- Sobre l'aplicació de l'article 194 del Codi de procediment penal, el Ministeri Fiscal recorda la jurisprudència constant del Tribunal Constitucional, d'acord amb la qual el dret al recurs se circumscriu a l'àmbit penal, i, pel que fa a les altres decisions adoptades dins el procediment penal, la llei ha de determinar les possibilitats d'apel·lació; també recorda que la llista tancada de les resolucions susceptibles de ser apel·lades ha estat avalada pel Tribunal Constitucional.

- Sobre l'error de la batlle respecte de la possibilitat de presentar un recurs contra l'aute del 25 de novembre del 2022, a banda de constatar que aquest error no va ser denunciat davant la Sala Penal, sinó que ho ha estat per primera vegada en empara, cal destacar que la Sala Penal, reprenent l'argumentació del Tribunal de Corts, rectifica de manera argumentada i fonamentada en Dret aquest error.

- I, pel que fa a la possibilitat per a un Estat tercer de sotmetre's a la jurisdicció del Principat d'Andorra, el Ministeri Fiscal al·lega que el dret a la jurisdicció no implica sempre l'admissió com a part de qualsevol persona que desitgi intervenir en el procés, sinó que solament quan concorren els supòsits taxats i restrictius que permet la legislació processal penal.

- A partir d'aquestes coordenades, cal entendre per persona, als efectes de l'article 18 del Codi de procediment penal i de l'article 10 de la Constitució, aquella que és titular de drets i obligacions en el context de l'Estat andorrà, condició que no compleix l'Estat veneçolà, que en el seu cas, s'ha de relacionar amb l'Estat andorrà sobre la base dels principis del dret internacional públic universalment reconeguts, com son els principis d'igualtat sobirana, de no ingerència i de reciprocitat, recollits a la Carta de les Nacions Unides.

- Afegeix que la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans citada per la part recurrent no assenta de manera ferma i sòlida que un Estat estranger que cerca ser rescabalat d'un perjudici sofert a causa d'una infracció de blanqueig de diners perseguida en un altre Estat tingui dret a constituir-se part civil. Allò que sí ha negat és el dret a la jurisdicció als organismes de dret públic en general.

- Posa en relleu que ni la doctrina, ni la jurisprudència franceses son aplicables a Andorra. En qualsevol cas, els exemples citats per la part recurrent fan referència a persones jurídiques de dret

públic de caràcter nacional, però no a un Estat estranger; i també cal destacar que la legislació francesa (Llei del 4 d'agost del 2021) permet la restitució a un Estat estranger d'actius desviats, ja sigui per la via de l'ajuda judicial prop dels tribunals francesos per demanar una reparació, ja sigui per una acció d'aquest Estat davant els tribunals francesos per demanar una reparació, constituint-se part civil en un procés penal o impulsant un procediment civil diferent.

- Coincideix amb el Tribunal de Corts en què no es pot comparar la situació del Govern andorrà amb la d'un Estat estranger, ja que el Govern d'Andorra té empara legal per personar-se en un procediment penal nacional mentre que un Estat estranger no la té.

- Per tots aquests motius, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara per no haver-se produït cap vulneració dels drets fonamentals al·legats.

2.8. Argumentació dels Srs. Cristina Lozano Bonet, Anna Piñero Carrabina, José Luis Zabala, Luis Carlos De Leon Pérez i Ramon Arias Lanz

- En primer terme, a més de recordar que el Tribunal Constitucional no és una tercera instància, aquesta part al·lega que la *República Bolivariana de Venezuela*, que en alguns escrits actua com a representació lletrada de la *Procuradoria General de la República Bolivariana de Venezuela*, actua amb la finalitat de reclamar el rescabalament d'uns danys i perjudicis, els quals considera objectivables i mesurables, soferts arran d'uns comportaments presumptament delictius d'uns funcionaris d'aquell Estat.

- Recorda que en aquesta causa *Petróleos de Venezuela, S.A.*, que és un organisme de titularitat pública, està constituït com a actor civil i reclama els perjudicis que li haurien estat causats. Així doncs, el presumpte perjudicat pels fets d'autes, ja es troba comparegut en la causa; i, l'ordenament andorrà no permet una doble representació.

- Com tampoc permet a les autoritats públiques estrangeres exercir accions penals o civils en el nostre territori pel principi de la sobirania nacional.

- Considera que la part recurrent no té legitimitat per exercir qualsevol tipus d'acció en el marc del procés penal a Andorra, perquè representa un interès general, el qual ja està representat pel Ministeri Fiscal, i no l'interès patrimonial d'un Estat, perquè aquesta no és la seva funció. Addueix que ha d'emprar els mecanismes de cooperació internacional.

- També considera que el cas del Govern no és equiparable, ja que a més de comparèixer en un procediment davant els tribunals nacionals, els interessos que representa son diferents d'aquells que representa el Ministeri Fiscal, quan la part recurrent pretén reclamar els mateixos perjudicis que aquells reclamats per *Petróleos de Venezuela, S.A*.

- En segon terme, aquesta part manifesta que l'aute impugnat de la Sala Penal, així com les resolucions del Tribunal de Corts i de la Batllia no vulneren els drets fonamentals al·legats per la part recurrent, ja que de la seva lectura se'n desprèn que estan motivades de manera precisa i fonamentades en Dret, i que les seves valoracions no es poden en absolut titllar d'il·lògiques, ni d'arbitràries.

- En tercer terme, pel que fa a la inadmissió del recurs d'apel·lació de la decisió que decideix no

admetre a tràmit com a actora civil la part recurrent, aquesta part exposa la jurisprudència constitucional sobre aquesta qüestió que declara de manera clara que (causa 2022-9-RE) "*En efecte, el recurrent addueix la vulneració del dret al recurs en matèria penal, però en fer-ho, desconeix la reiterada jurisprudència d'aquest Tribunal Constitucional, segons la qual el dret al recurs en matèria penal (article 10.2 de la Constitució) presenta com a contingut el dret de poder recórrer les sentències condemnatòries en els processos penals, mentre que, en relació amb altres resolucions dictades en el procés penal, serà la legislació penal i la processal penal aquelles que poden preveure o no el recurs (veg. en aquest sentit la sentència del 3 de febrer del 2014, recaiguda en la causa 2013-31-RE, i, l'aute del 7 de setembre del 2012, recaigut en la causa 2012-14-RE)*".

- Per acabar, aquesta part demana al Tribunal Constitucional que declari que la resolució impugnada és ajustada als preceptes constitucionals i que condemni la part recurrent al pagament de les costes en seu constitucional.

2.9. Argumentació dels Srs. Diego Salazar Carreño, Luis Mariano Rodríguez Cabello, José Enrique Luongo Rotundo, Rosycela Díaz Gil i Estibaliz Basoa La Hidalga

- En primer terme, pel que fa a la manca de notificació de l'aute que admetia inicialment la part recurrent com a actora civil, aquesta part argumenta que en cap cas es pot considerar la fermesa d'una resolució pel mer fet que s'hagin escolat 15 dies des del seu pronunciament sense que l'autoritat judicial hagi procedit a la seva notificació a les parts en el procés.

- Els drets a la defensa i a la jurisdicció d'aquestes parts que no haurien estat notificades ha de prevaler davant de les pretensions interessades de contrari.

- En segon terme, pel que fa al fons de la desestimació sobre la qualitat d'actora civil de la part recurrent, considera que les disposicions de l'article 194 del Codi de procediment penal és clar i disposa quines resolucions dictades en instrucció poden ser objecte d'apel·lació.

- D'acord precisament amb el principi de legalitat, és evident que el Tribunal de Corts no podia, ni havia de resoldre quant al fons del recurs interposat contra l'aute del 25 de novembre del 2022.

- Si la Batllia havia comés un error en considerar que l'aute era recurrible, i que la part recurrent ha sofert algun perjudici derivat d'aquest error, allò que ha d'efectuar és una acció davant del Ple del Tribunal Superior de Justícia per raó d'un pretès mal funcionament de l'Administració de Justícia.

- Ara bé, en cap cas aquest error pot validar la possibilitat d'interposar un recurs d'apel·lació.

- En tercer terme, pel que fa a la possibilitat per a un Estat tercer de sotmetre's a la jurisdicció del Principat d'Andorra, addueix que, a banda que la part recurrent encara no ha concretat quin seria exactament l'objecte de la seva reclamació, ni la natura bàsica del seu perjudici, aquesta hauria d'emprar els mecanismes jurídics per instar les seves accions i peticions d'informació que es troben al seu abast com a Estat sobirà, és a dir, els convenis internacionals.

- Afegeix que és evident que pretén reclamar un perjudici que és totalment indirecte, i que per aquesta raó, no és pot assimilar amb els exemples que exposa. De fet, si es permetés la seva compareixença per aquest motiu, tots els Estats podrien personar-se en la gran majoria de les causes penals relacionades amb la producció de delictes econòmics o patrimonials.

- Per aquests motius, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara i que condemni la part recurrent al pagament de les costes processals ocasionades, inclosos els honoraris d'advocat.

2.10. Argumentació dels Srs. Jordi Guimo Torrent i Javier Alvarado Ochoa

- Aquesta part s'oposa a aquest recurs d'empara, comparteix, fa seus i dona per reproduïts els arguments emprats pels autes del Tribunal de Corts i de la Sala Penal recaiguts en aquesta causa.

- Per consegüent, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara i que condemni la part recurrent al pagament de les costes processals en seu constitucional.

3. Fonaments jurídics del Tribunal Constitucional

3.1. Els fets més rellevants que resulten d'aquest procés son els següents: a) en la causa penal Delictes Majors 9000030/2019 tramitada per la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia, el 7 de febrer del 2019, la *República Bolivariana de Venezuela* es va personar en forma deguda en condició de part actora civil o perjudicada; b) per aute de la mateixa Batllia del 9 de maig del 2019 se la va tenir per compareguda i per actora civil en el procediment. Aquesta resolució no va ser recorreguda i va esdevenir ferma; c) mitjançant una providència de l'1 d'agost del 2019, la Batllia va requerir a la part actora civil, al Ministeri Fiscal i a les altres parts comparegudes per tal que la primera manifestés quin era l'objecte de la seva reclamació i la natura bàsica del seu perjudici i perquè les altres parts personades es pronunciessin sobre la legitimitat o la il·legitimitat de la part actora civil per intervenir en el procediment; d) el 5 de setembre del 2019, l'avui recurrent va exposar el seu criteri d'haver patit uns danys propis, personals, individuals i diferents d'aquells que haguessin pogut sofrir les altres parts comparegudes i singularment la societat estatal *Petróleos de Venezuela, S. A.* (PDVSA). És de remarcar que en aquest escrit ja es fa referència a l'eventual existència d'un "*dany substancial en termes financers i morals*" i s'al·ludeix també a un possible dany reputacional; e) el 23 de desembre del 2021 i com a conseqüència d'un canvi en la direcció lletrada de la part actora civil, aquesta va presentar un nou escrit de manifestacions, al·legant substancialment la fermesa de l'aute del 9 de maig del 2019, la doctrina continguda en l'aute d'aquest Tribunal Constitucional de l'11 de juliol del 2018 (causa 2018-17-RE) i el fet dels danys i perjudicis soferts per aquesta part; f) mitjançant l'aute del 25 de novembre del 2022, la Batllia va decidir la inadmissió com a part actora civil de *la República Bolivariana de Venezuela*; g) interposat el corresponent recurs d'apel·lació, el 14 d'abril del 2023, el Tribunal de Corts el va desestimar; h) tramitat un incident de nul·litat, el Tribunal de Corts, en primera instància va dictar un aute desestimatori del 24 de juliol del 2023, i, en segona instància, la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, el 27 de novembre del 2023, va decidir no admetre a tràmit el recurs d'apel·lació contra l'aute del Tribunal de Corts. És contra aquest aute que directament es formula la demanda o el recurs d'empara.

3.2. Entre les moltes qüestions jurídiques que s'han suscitat al llarg d'aquest procediment cal referir-se en primer terme al fet no controvertit que la Batllia, en l'aute del 9 de maig del 2019, va tenir a l'avui part recurrent per compareguda i per part actora civil en el procediment. Com ja s'ha indicat en el fonament anterior, aquesta resolució no va ser recorreguda i va esdevenir consentida i ferma. No

és, en canvi, una resolució definitiva i inalterable. L'òrgan judicial pot privar de la condició d'actora civil a una part quan la seva actuació processal es desviï de la finalitat prevista per la llei que no és altra que permetre exercitar l'acció de responsabilitat civil delictual en el procés penal, sense haver d'esperar el resultat final del procediment. I aquest desenteniment pot produir-se perquè la part relegui l'exercici de l'acció civil per només dedicar-se a l'acció penal o quan, en el pitjor dels casos, la seva actitud acrediti que més que promoure l'acció civil està desenvolupant tasques de defensa de la posició dels encausats o desplegant actuacions contràries a l'esperit i a la lletra de la llei. En segon terme, és procedent assenyalar que, en seu constitucional, no ens hem d'aturar a examinar quin hauria d'haver estat el capteniment, en abstracte, d'un Estat sobirà, en casos com aquest que ens ocupa, sinó que ens hem de centrar sobre si, en concret, el camí elegit -l'exercici d'una acció civil en un procés penal- troba o no troba recolzament legal en el nostre ordenament jurídic.

3.3. Amb referència a la possibilitat de constituir-se com a actora civil en el procés penal seguit contra una multiplicitat de persones, també són nombrosos els temes litigiosos plantejats. La major part d'ells constitueixen matèria pròpia de la jurisdicció ordinària i, per tant, no seran objecte de pronunciament per part d'aquest Tribunal. Des d'un punt de vista estrictament constitucional, el *thema decidendi* bàsic rau en si s'ha vulnerat el dret d'accés a la jurisdicció, el dret a obtenir una decisió fonamentada jurídicament i el dret a un procés degut que és l'equivalent en el dret andorrà al dret al procés equitable del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals. Com ja ha manifestat aquest Tribunal en diverses resolucions, el dret a la defensa, en sentit ample, s'identifica amb el dret a la jurisdicció o a "*la tutela judicial efectiva*" i en el seu sentit específic no ha estat en cap cas vulnerat, ja que la part recurrent en tot moment ha disposat de la defensa o de l'assistència jurídica que ha considerat oportuna.

3.4. En el debat jurídic que és a la base d'aquest procés no s'han plantejat problemes en relació amb la capacitat processal i amb la legitimació *ad processum* de les persones jurídiques. Si bé en un principi els drets fonamentals s'atribuïen només a les persones físiques -drets de l'home o del ciutadà- en l'actualitat i singularment pel que fa a aquells relatius a l'activitat judicial o processal, no hi ha dubte que afecten també a les persones morals, plenament habilitades per accedir a la jurisdicció i obtenir la tutela i protecció dels seus drets. En la matèria que ens ocupa, l'article 14, paràgraf 5, del Codi de procediment penal reconeix la legitimació per exercitar accions civils i penals a les persones jurídiques legalment constituïdes, siguin corporacions o associacions. En canvi, el debat s'ha centrat, amb un alt nivell tècnic, sobre allò que, seguint la terminologia processal ordinària en matèria civil, podem anomenar *legitimatio ad causam*. En primer terme perquè s'ha discutit si els Estats poden ostentar o no, amb caràcter general aquesta legitimació. I en segon lloc, el litigi ha tingut per objecte el fet de discernir si, en el cas d'aquestes actuacions, la *República Bolivariana de Venezuela* pot exercir els seus drets com a part actora civil, de conformitat amb les normes d'aplicació al cas. Encara que no molt nombrosos, son alguns els casos en què els Estats han comparegut i han estat admesos com a part en matèria de drets i llibertats fonamentals davant el Tribunal Europeu dels Drets Humans. Alguns ja han estat al·legats per les parts. N'hi ha d'altres que mereixen una consideració especial ja que, tot i no ser de directa aplicació al cas (perquè actuaven en la seva condició d'Altes Parts Contractants del Protocol 11 al Conveni), mantenen una tesi favorable a la participació dels Estats en defensa dels seus drets. Entre aquests precedents destaquen les demandes interposades, després de l'entrada en vigor del Protocol esmentat, per Geòrgia c/ Rússia, resoltes per sentències del 21 de gener del 2019 i del 21 de gener del 2021, i, les d'Ucraïna c/ Rússia, amb decisions del 16 de novembre del 2020 i del 30 de novembre del 2022. I encara més eloqüent resulta, per no referir-se a fets de guerra, el conflicte entre Eslovènia i Croàcia amb la decisió del 18 de novembre del 2020. Menys rellevància, en canvi, s'ha d'atorgar a l'admissió com a part actora civil del Govern d'Andorra, validada per aquest Tribunal Constitucional en l'aute de l'11 de juliol del 2018 (causa 2018-17-RE), i amb la doctrina reiterada en l'aute del 15 de març del

2024 (causa 2024-8-RE), ja que en aquests casos es va reconèixer la legitimació del Govern per exercitar els drets que li corresponen com a Fisc, Hisenda o Erari Públic, junt al Ministeri Fiscal que exercita bàsicament el *ius puniendi,* conjuntament amb l'acció civil. És obvi que la part demandant en aquest procediment manifesta actuar en defensa dels seus drets, no ho pot fer a través de cap òrgan que no tingui personalitat jurídica i, per tant, pot actuar en representació de l'Estat veneçolà com a tal.

3.5. Aleshores el conflicte es trasllada a determinar si la resolució d'inadmetre a la *República Bolivariana de Venezuela* com a part actora civil en el procediment, adoptada per l'aute de la Batllia del 25 de novembre del 2022, així com les altres resolucions posteriors referenciades en el fonament jurídic primer, estan suficientment fonamentades en Dret. Cal subratllar que en la providència de l'1 d'agost del 2019, es requeria encertadament a la part actora civil que manifestés l'objecte de la seva reclamació i la natura bàsica dels seus perjudicis, extrems que va al·legar en el seu escrit del 5 de setembre del 2019. És al cap de tres anys que l'aute esmentat de la Batllia decideix retirar-li la condició de part actora civil. Aquest Tribunal entén que no està suficientment fonamentat el primer dels autes esmentats en el qual només s'afirma que l'Estat veneçolà hauria d'haver emprat, per instar les seves accions, altres mecanismes jurídics. Més gran fonamentació contenen els autes del Tribunal de Corts del 14 d'abril i del 24 de juliol del 2023. Deixarem de banda el tema de si l'aute de la Batllia era o no era susceptible de recurs, ja que el debat no s'ha platejat en aquests termes. Fonamentalment la seva *ratio decidendi* consisteix en considerar que l'Estat veneçolà no encaixa en el supòsit de fet establert per l'article 18 del Codi de procediment penal, atès que "*actuar altrament suposaria acceptar una ingerència il·legítima en la sobirania del Principat d'Andorra*". Aquest Tribunal Constitucional no pot compartir aquesta tesi. Ans al contrari, comparèixer en un procediment tramitat en el Principat d'Andorra suposa reconèixer explícitament la sobirania d'aquest. La *República Bolivariana de Venezuela* no ha de tenir -tampoc no l'ha pretès- cap tracte especial. S'ha limitat a exercitar un dret fonamental que correspon a "*tota persona*" (article 18 del Codi de procediment penal i article 6 del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals), sigui nacional o estranger, resident o no. Sense que resulti necessari, ni procedent entrar a valorar el seu capteniment en la matèria, ja que no és aquesta una matèria en què s'apliqui el principi de reciprocitat. Cal tenir present, a més, que no s'ha constituït -no ho hauria pogut fer- en acusador particular en els termes de l'article 25 del Codi de procediment penal. Es limita a posar en exercici un dret que, per la seva condició de fonamental, té vocació d'universalitat i que, en els termes legals, ha de ser plenament respectat. Les consideracions efectuades en els fonaments jurídics anteriors corroboren aquest criteri.

3.6. La clau de la qüestió rau, doncs, en una interpretació de l'article 18 del Codi de procediment penal en els seus termes exactes. Si la part actora civil, degudament legitimada al procés, es limita a reclamar i acreditar els danys o els perjudicis causats per l'eventual delicte, siguin aquests danys de naturalesa material, moral o reputacional, estarà ben compareguda. Si es desentén d'aquestes funcions i passa a ocupar-se d'altres menesters, com ja s'ha assenyalat al fonament jurídic 3.2 podrà ser expulsada del procediment amb una decisió ben fonamentada en Dret. I si es limita a formular al·legacions, proposar medis probatoris, serà en la fase del plenari quan els tribunals hauran de decidir si està legitimada en causa per rebre l'eventual indemnització demanada en exercici de l'*actio ex delicto,* o si no ho està, perquè no procedeix l'estimació de l'acció civil o perquè aquesta correspon a una altra persona, sigui l'entitat *Petróleos de Venezuela, S.A.* o qualsevol altra per a qui la demani el Ministeri Fiscal. Des d'aquesta perspectiva, l'aute de la Batllia i els subsegüents que s'han dictat en aquesta matèria resulten extemporanis per prematurs. I el recurs d'empara interposat en contra d'ells ha de ser estimat.

3.7. L'estimació del recurs comporta que no sigui procedent efectuar cap declaració, ni cap

condemna en costes.

Decisió:

En atenció a tot això que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li confereix la Constitució del Principat d'Andorra,

Ha decidit:

1. Estimar el recurs d'empara interposat per la representació processal de la *República Bolivariana de Venezuela* contra l'aute de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia del 27 de novembre del 2023.

2. Declarar que s'ha vulnerat el seu dret d'accés a la jurisdicció, reconegut a l'article 10 de la Constitució.

3. Anul·lar l'aute del 25 de novembre del 2022, dictat per la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia, els autes del 14 d'abril i del 24 de juliol del 2023, dictats pel Tribunal de Corts, i, l'aute del 27 de novembre del mateix any, dictat per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia.

4. Retrotreure les actuacions davant la Secció d'Instrucció Especialitzada 2 de la Batllia, per tal que la part recurrent sigui restituïda en la condició de part actora civil, sense que això comporti l'anul·lació de les altres actuacions practicades respecte de les quals la part actora civil podrà interessar allò que al seu dret convingui.

5. Determinar que no és procedent condemnar al pagament de les costes meritades en aquest procediment.

6. Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada a la representació processal de la part

recurrent, a la representació processal dels Srs. Diego Salazar Carreño, Luís Mariano Rodríguez Cabello, José Enrique Luongo Rotundo, Rosycela Díaz Gil i Estíbaliz Basoa La Hidalga, a la representació processal dels Srs. Jordi Guimo Torrent i Javier Alvarado Ochoa, a la representació processal dels Srs. Daniel German Zamora Avila, Zulma Vianeth Sanabria Corso, Roberto Javier Cobucci Mugica i de Xavier Mayol González i de la societat CGC Ltda. Inc (Panamà), a la representació processal dels Srs. Cristina Lozano Bonet, Anna Piñero Carrabina, José Luís Zabala, Luis Carlos De Leon Pérez i Ramon Arias Lanz, a la representació processal dels Srs. Carmelo Urdaneta, Pablo Noya, Ingrid Sánchez, Cecirée Casanova, Claudia Paola Suárez, Fidel Ramírez, Reinaldo Ramírez, Mariela Matheus Baptista, Luís Tenorio i Carlos Luengo, a la representació processal de la BPA, SA, al Govern, a la Batllia, al Tribunal de Corts, al Tribunal Superior de Justícia i al Ministeri Fiscal, ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, el 15 d'abril del 2024.

Jean-Yves Caullet

President

Joan Manel Abril Campoy

Vicepresident

Dominique Rousseau

Magistrat

Josep-D. Guàrdia Canela

Magistrat